

7. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 травня 1995 р. № 366 “Про Програму правової освіти населення України” // ІПС “Законодавство”, версія 2.6.3.
8. Указ Президента України “Про Національну програму правової освіти населення” від 18 жовтня 2001 року № 992/2001.

*Слободянюк А. Є.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова*

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ПРАВОВИХ ЗАВДАНЬ З ПРАВОВОЇ ОСВІТИ У ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДІЖНИХ ТА СТУДЕНТСЬКИХ ОБ’ЄДНАНЬ

У статті стисло подано основні здобутки комплексного дослідження, метою якого є з’ясування основних концепцій ефективності правової освіти молоді в сучасній юридичній, психологічній і педагогічній літературі, діагностика рівнів правової активності та вмінь розв’язання студентами педагогічних вузів правових завдань, а також визначення шляхів реалізації підходу до формування правових знань і активності їх використання в умовах діяльності молодіжних організацій в моменти політичної активності суспільства.

В якості передумов становлення нового напрямку освіти в області правової освіти молоді – членів студентських та молодіжних об’єднань науковці вбачають дві ведучі світові тенденції.

Це, передусім, – соціально-економічна тенденція – інноваційного розвитку суспільства; тобто, потреба переходу від понять економіки до економіки знань в просторі захисту соціально-економічних прав громадян.

Іншою, не менш важливою тенденцією визнається зростання цінності людини як особистості та потреби її у спеціальних знаннях про себе й громадянське суспільство, що сприяють її самоосвіті, самовдосконаленню (особливо стосовно власної політичної активності), а також адаптації до умов життя, які стрімко змінюються в бік ускладнення

Сьогодні у багатьох вузах України впроваджується інноваційне навчання : створюються концепції національного виховання й освіти протягом життя людини та відповідні типові навчальні програми з посібниками; викладаються дисципліни з різних прикладних теорій на рівні країн Європи.

В той же час, незважаючи на спроби переорієнтації пріоритетів сучасної освіти, вона в основному досі залишається такою, що дає знання, які дозволяють у більшому чи меншому ступені розуміти відповідні ситуації та творчі задачі, але не надає вмінь і тренінгу застосування цих знань для розв’язання таких задач. Сучасне суспільство ставить питання необхідності правової освіти молоді незважаючи на спеціалізацію навчальних закладів в зв’язку із зростанням політичної активності суспільства з метою попередження правопорушень з боку молоді, обмеження негативних проявів поведінки членів студентських та молодіжних об’єднань.

У зв’язку з цим невідкладною стає проблема цілеспрямованого формування типу людини, здатної оволодівати змінюваністю і невпинною ускладнюваністю світу, –

людини активної і творчої та юридично освіченою.

Ці роздуми привели до необхідності проведення комплексного дослідження, метою якого є з'ясування основних концепцій ефективності правової освіти та можливості активного її застосування, діагностика рівнів активності та вмінь розв'язання студентами педагогічних вузів правових задач, а також визначення шляхів реалізації задачного підходу до формування правових знань і активності з їх використання в різних умовах підготовки у вузі. Мету, принципи, зміст задачного підходу до формування правових знань та активності і бажання дотримуватись їх.

Розроблено в рамках експериментальної роботи з наукової проблеми: **“Правові основи ефективної діяльності молодіжних об'єднань України щодо правової освіти”**.

Результати дослідницької роботи дозволили сформулювати висновки і положення про підходи, структуру, технології підготовки нового покоління молоді з достатнім і високим рівнем правової освіти з метою забезпечення їх гуманістичної активності.

Теоретичний аналіз досліджуваної проблеми дав можливість виявити напрями активності, які полягають у не рівновазі людини і середовища. Це детермінує виникнення потреби у самозбереженні та інших людських потреб, які є похідними від неї. Таким чином було аргументовано висловлене нами у гіпотезі припущення про *детермінованість взаємозв'язку: розв'язання правових задач – виникнення і, як наслідок, формування правової свідомої активності*. Умови використання різних видів правових задач з цією метою, обумовлені предметом нашого дослідження, відповідно до визначеної методологічної засади детермінуються потребами, устремліннями і прагненнями студентів. Категорія правової активності, виходячи з цього, з одного боку, відображає повне розкриття сутнісних сил людини, реалізацію її потенціалу, а з іншого – свідоме застосування у різних видах соціально значущої діяльності, водночас виступаючи мірою гармонійності її усвідомленого розвитку. Правові знання забезпечать високий рівень усвідомленої і попередженої про можливі наслідки і покарання в разі неправової поведінки, а тому активність тим самим відображає найвищу міру вираженості людської діяльності.

Дослідження підтвердило положення про те, що задачний підхід до формування правової освіти студентів вищих педагогічних навчальних закладів становить собою визначення мінімально можливої цілісності, яка відображає в собі сутнісні властивості загального. Розроблені теоретичні основи задачного підходу мають особливу роль у становленні правової освіти особистості кожної молодої особи та відводять позиції не зовнішнім чинникам, а внутрішнім, які зумовлюються мотивацією, рівнем духовно-інтелектуального розвитку. В найбільш узагальненому вигляді цей підхід представлений як самодійснення природного стану людини, спрямованого на духовно-інтелектуальне збагачення інших людей, досягнення ними відповідних рівнів досконалості.

Теоретичний аналіз створив умови для обґрунтування *чотирьох основних принципів задачного підходу до формування правової освіти та правової активності* : принципу задачної інтеграції, принципу особистісної орієнтації, принципу поступового інтелектуального ускладнення правових задач, принципу відповідності їх рівню почуттєво-емоціонального розвитку студентів.

Так, принцип задачної інтеграції забезпечує об'єднання задач, метою яких є пізнання власних можливостей і становлення своєї особистості як громадянина

позиціонуючи себе із задачами суспільства, що реалізуються через вищі педагогічні навчальні заклади, зокрема систему психолого-педагогічної та правової підготовки, для гармонізації внутрішніх і зовнішніх чинників формування особистості педагога.

Принцип особистісної правової орієнтації визначає спрямованість зовнішніх чинників у здійсненні задачного підходу на витребування нереалізованих механізмів розвитку людини, особистісна мотивація якої спрямована на оволодіння правовими знаннями, шляхом їх власного громадянського вибору та формулювання значущих для них завдань в житті суспільства.

Принцип поступового інтелектуального ускладнення правових задач полягає у цілеспрямованому дозованому зростанні всіх професійних задач, що постають перед майбутнім педагогом та у процесі спеціальної правової підготовки.

Ефективній реалізації зазначених принципів сприяє врахування принципу відповідності задач рівню почуттєво-емоційного розвитку студентів, що вимагає від викладача уважної і точної оцінки загального розвитку емоційних почуттів студентів в конкретній ситуації, так і вмінь створити активний почуттєво-емоційний стан, без наявності якого не можна говорити про готовність до плідного розв'язання різнопланових та складних ситуацій у правовому полі.

Проведене теоретичне дослідження дало можливість запропонувати власну класифікацію правових задач. Вони визначені в рамках даного дослідження з метою більш чіткого усвідомлення і розробки технологій застосування таких задач для формування правової активності майбутніх учителів.

Предметом нашого аналізу є комплекс правоосвітніх задач, які поділяються на 2 основні типи. Це реальні правові задачі дійсної діяльності та навчально-правові задачі, що покликані активно сприяти формуванню правових знань під час професійної підготовки у вузі.

Як метод, взятий за основу класифікації навчально-правових задач було використано один з основних принципів реалізації задачного підходу до формування правової активності майбутніх учителів, – принцип поступового інтелектуального ускладнення правових задач. Відповідно до цього визначено такі види навчально-правових задач:

- ознайомлювальні;
- аналітичні;
- операційно-практичні (лабораторні умови);
- частково-конструктивні;
- конструктивно-операційні:
 - а) лабораторні;
 - б) реальної правової практики.

Межу, яка відділяє суто педагогічні вміння від інших вмінь і якостей особистості, дуже важко визначити, оскільки всі вони справляють вплив на успішність і продуктивність виховної педагогічної діяльності. Саме ця складність послужила методологічною основою синтетичного і багатогранного розгляду педагогічної діяльності з правової освіти, об'єктом впливу якої є предмет найвищої складності – людина у найбільш динамічному періоді свого розвитку: підлітковому та юнацькому віці.

В результаті було розроблено структуру вмінь розв'язання типових юридично-

правових задач відповідно до етапів їх вирішення, що включає в себе визначення змісту кожного етапу їх розв'язання і адекватних вмінь з їх застосування в різних життєвих ситуаціях. Інтегративною базою вияву цих спеціальних вмінь, до яких нами віднесені пізнавально-дидактичні, оціночно-аналітичні, конструктивно-прогностичні та операційно-практичні, є вміння вирішувати правові задачі.

Висновки констатуючого етапу експериментальної роботи, що виявили недостатність розвитку оціночно-аналітичних і операційно-практичних умінь, зумовили вибір структури формуючого етапу експерименту. Його цілісно-процесуальна структура, запроваджена у роботі експериментальних груп, замінила діючу в системі вищої освіти функціональну побудову процесу основ правової освіти, яка з дослідницькою метою була збережена в роботі контрольних груп. На основі цієї структури розроблено модель цілісно-процесуальної підготовки молоді до розв'язання правових задач процесу, які мали б чітко виражену особистісно-орієнтовану спрямованість для реального застосування.

Процес формування правової освіти у відповідності з розробленою експериментальною системою відбувався на III-му та IV-му курсах навчання у вузі в рамках спецкурсу “Технології розв'язання правових задач” і в ході вивчення дисципліни в Інституті педагогіки і психології та Інституті мистецтв. Робота здійснювалася у відповідності з обґрунтованими нами принципами реалізації задачного підходу до формування активності майбутніх педагогів, а безпосередньо – принципом поступового інтелектуального ускладнення правових задач.

Тобто, одним із завдань формуючого етапу експериментальної роботи було створення й реалізація програми поетапного застосування задач різного рівня складності для ефективного формування правової активності майбутніх вчителів.

Суттєвою перепорою на шляху реалізації даної програми були навчальні перевантаження та дефіцит часу студентів. Така ситуація підтверджує існування суперечностей у процесах оптимізації навчальних планів та, одночасно, – нагальну потребу застосування комплексних рішень з метою вдосконалення змісту підготовки сучасного педагога до життя. Тому реалізацію принципу задачного підходу до формування основ правової активності майбутнього вчителя ми здійснили шляхом координації програми поетапного застосування задач різної складності відповідно до змісту дисципліни на III–IV-му курсах інституту.

Узагальнення результатів формуючого етапу експериментальної роботи дозволило виявити істотне зростання пізнавальної мотивації студентів експериментальних груп, підвищення інтересу до безпосередньої участі у дослідницькій і практичній діяльності. Серед найбільш поширених форм впровадження моделей цілісно-процесуальної підготовки студентів з правової освіти на основі особистісно-орієнтованого підходу слід виділити постійні семінари “Логіка і технологія розв'язання правових задач”, науково-практичні конференції, творчі звіти з аналізу і технологій вирішення цих задач, зустрічі в середніх загально-освітніх школах “За учительським пультом”, під час проведення яких досвідчені вчителі виступали експертами оптимальності розв'язання майбутніми вчителями задач з правової освіти молоді, спонукання їх до виникнення індивідуально значущих питань тощо.

Узагальнення змісту практичних навчально-правових задач дозволило виділити такі три їх групи:

Задачі, які ставлять перед майбутніми вчителями учні з метою з'ясування способу й характеру дій у непередбачених ними ситуаціях.

Задачі, виникнення яких зумовлене специфікою взаємин у конкретному навчальному закладі, класі, мікрогрупі, іншими обставинами природного розвитку колективу і суспільства.

Задачі проєктивного характеру, складені студентами для продумування нової якості виховного педагогічного процесу в навчально-правовому полі.

За наслідками контрольного етапу педагогічного експерименту встановлено, що в експериментальних групах студентів відбулись якісні зміни, які характеризуються зростанням показників вияву активності засобами різнорівневого розв'язання практичних навчально-правових задач на 57,2% від попереднього стану, зафіксованого на констатуючому етапі. Цінним компонентом одержаних даних є виділені експертами як на констатуючому, так і на контрольному етапах експериментальної роботи оцінки високого рівня розв'язання навчально-правових задач та пов'язаних з ними виховних педагогічних задач, зокрема зростання здатності студентів до їх вирішення на 14,8%.

Виявлені якісні рівні відображають основу для подальшої самостійної постановки і розв'язання власних професійних задач, сформованість якої становить собою завершення етапу формування громадянської активності майбутнього вчителя з формування правових знань серед оточуючої їх молоді.

Порівняльний аналіз різних підходів до використання задач для формування активності майбутнього вчителя дозволив виявити співвідношення динаміки різних рівнів професійно-творчої активності майбутніх учителів під час експерименту відповідно в експериментальних і контрольних групах. Результати порівняльного аналізу різних підходів до розв'язання студентами правових задач як показники вияву їх творчої активності розміщено у таблиці:

Т а б л и ц я

№ п/п	Рівні рішення правових задач як показники вияву творчої активності	Етапи педагогічного експерименту							
		Констатуючий		Формуючий				Контрольний	
		Кількість оціночних суджень одержаних студентами	% від загаль- ної кількості	Контрольні групи		Експериментальні групи		Динаміка контроль- них груп	Динаміка експери- ментальних груп
				Кількість оцінених студентів	% від за- гальної кількості	Кількість оцінених студентів	% від загаль- ної кіль- кості		
1	Високий	2	1,4	2	2,7	12	16,2	1,3	14,8
2	Достатній	39	26,5	28	38,4	51	68,9	11,9	42,4
3	Середній	72	49	40	54,8	9	12,2	5,8	-36,8
4	Низький	34	23,1	3	4,1	2	2,7	-19	-20,4
	Всього	147	100%	73	100%	74	100%	0	0

Середня арифметична зважена динаміки різних рівнів розв'язання правових задач як процентний показник зростання професійно-творчої активності майбутніх учителів в результаті експерименту розраховувалась (відповідно для експериментальних і

контрольних груп) за формулою:

$$\left. \begin{array}{l} \text{середня арифметична зважена} \\ \text{динаміки різних рівнів} \\ \text{розв'язання правових задач} \\ \text{в результаті експерименту} \end{array} \right\} = \frac{\sum_i (x \cdot y_i)}{n}, \quad \text{де}$$

i – кількість рівнів розв'язання правових задач;

x – кількість оцінених студентів, які досягли відповідного рівня розв'язання правових задач наприкінці експерименту;

y_i – динаміка процентного (від кількості студентів) показника відповідного рівня розв'язання правових задач, визначена на контрольному етапі експерименту;

n – загальна кількість студентів у групах.

Відповідно до цих даних, середня арифметична зважена динаміки різних рівнів розв'язання правових задач у результаті експерименту складає:

– для контрольних груп – 6,99%,

– для експериментальних груп – 26,59%.

Тобто, співвідношення процентних показників зростання професійно-творчої активності майбутніх учителів контрольних та експериментальних груп в результаті експерименту становить

6,99% : 26,59%, або 1 : 3,8.

Таким чином, аналіз ефективності розробленого і запровадженого у практиці навчання експериментальних груп підходу до використання правових задач для формування правової освіти майбутнього вчителя дозволив сформулювати висновок про те, що розроблена гіпотеза повністю підтверджена результатами роботи.

Використані джерела:

1. Адміністративне право України / За ред. Ю. П. Битяка. – К.: Юринком Інтер, 2006.
2. Андрусишин Б. І., Гуз А. М. Становлення та розвиток Шкільної правової освіти в Україні :теоретико-методологічні аспекти. Треті юридичні читання: Матеріали Міжнародної наукової конференції 25-26 квітня 2007. – Т. I. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007.
3. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання. – К.: ІЗМН, 1998. – С. 28.
4. Гриценко О. А. Культура і влада. Теорія і пратика культурної політики в сучасному світі. – К., УЦКД, 2000. – С. 89.
5. Печчеи А. Человеческие качества. – М.: Изд. полит. литер., 1985. – С. 85-86.
6. Селезньов М. В. Вплив правових та суспільних наук на формування правової держави в Україні. . Треті юридичні читання: Матеріали Міжнародної наукової конференції 25-26 квітня 2007. – Т. I. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007.

А н н о т а ц и я

В статъе кратко освещаются основные наработки комплексного исследования целью которого является анализ основных концепций правового образования молодежи в современной юридической и психолого-педагогической литературе, диагностика уровней активности и умения

решения студентами педагогических вузов воспитательно-правовых задач, а также определение путей реализации задачного подхода к формированию правовых знаний, активности будущего учителя в условиях его психолого-педагогической подготовки в вузе и умений использовать эти знания в формате участника молодежных общественных организаций.

Annotation

In the article basic works of complex research by the purpose of which are briefly lighted there is the analysis of basic conceptions of legal education of young people in modern legal and psychological-pedagogical literature, diagnostics of levels of activity and ability of decision by the students of pedagogical institutes of higher of educates-legal tasks, and also determination of ways of realization of task approach to forming of legal knowledges, activity of future teacher in the conditions of his psychological-pedagogical preparation in an institute of higher and abilities to use these knowledges in the format of participant of youths public organizations.

Токарчук О. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ТА СТАНОВЛЕННЯ СВІТОГЛЯДУ **С. П. ШЕЛУХІНА**

У даній статті автор досліджував життєвий шлях і становлення державно-правових поглядів ученого, правознавця, державного діяча Сергія Павловича Шелухіна.

Дослідження життєвого шляху Сергія Павловича Шелухіна, становлення його державно-правових поглядів, формування громадських та наукових пріоритетів дозволить глибше познайомитися з діяльністю діяча, який зробив вагомий внесок в розвиток української правової думки. Аналіз його життя, діяльності та правової спадщини має важливе наукове і практичне значення для сучасного складного процесу становлення демократичного правового суспільства.

Ім'я визначного вченого як і багатьох державних діячів, котрі були активними учасниками українського державотворення та мали значний науковий доробок, в радянський період замовчувалося, а його діяльність перебувала за межами наукового інтересу дослідників.

Деякі відомості про державну та правову роботу С. П. Шелухіна в період національно-визвольних змагань ми знаходимо у працях багатьох відомих державних діячів зазначеного періоду. Певні аспекти його державної діяльності згадуються в ряді історичних досліджень. З кінця ХХ ст. життєвий шлях та окремі види діяльності видатного громадсько-політичного діяча, вченого-правника, історика, поета, члена Центральної Ради, Генерального судді, Міністра судових справ Української Народної Республіки знову у полі зору науковців. До цієї теми звертаються чимало відомих вчених.

Сергій Павлович Шелухін народився 7 жовтня 1864 року в селі Деньги Золотоніського повіту Полтавської губернії у поміщицькій сім'ї, що походить від козацького роду Шолух. Рід майбутнього державного діяча походив від його прадіда –